

Az új Budapest

Irtta: Ritoók Emma

Milyen más volt régen! Mi, akik a gyermekkorunkat vidéken töltöttük, csak mi tudjuk, milyen vágyal gondoltunk ide, mennyi fiatalos szeretet, büszkeség lüktetett fel bennünk, mikor a Budapest nevet kimondtuk. Nekünk ez a város volt az „urbs“ — a kultúra, az összekötő kapocs a külfölddel és a nyugattal, de ő volt a vidámság, a divat, az előkelőség is.

Még most is olyan nehezen tudjuk elhinni, pedig régen pestiek vagyunk mi is, hogy a vidék méltó haraggal fordít hátat az ő régi világvárosának és hogy ma az a büszkeségünk, hogy legalább nem itt születünk! Mert nem érzik többé Pestet szebb és gazdagabb testvéreinknek a vidéki városok, — idegenné vált és hazugság, hogy az ország fővárosa; idegen ország lett a mi talajunkon.

És keresem, hogy mikor éreztem először talán egy udvariatlan könyöktaszításban, talán egy szónak a magyar zenei érzékemet kínosan érintő hangsúlyában ezt az idegenséget; mikor tudtam meg, hogy valami bántóan tolatkodó és a saját szemérmétlenségét észre sem vevő bujkáló áramlás van az egész életében, mely mint az őszi pókháló-szál az arcunkra, úgy ragadt egy pillanatig kellemetlen érzékenységgel a lelkünkre — lesimitottuk, aztán elfelejtettük. Csak akkor kezdtünk újra eszmélni, mikor már nem lehetett tapadását olyan könnyen lerázni magunkról, mikor már világosan láttuk, hogy a mi városunk nem a miénk többé.

Idegen lett először a zsargonja, az a cinikus pesti nyelv, ez az utcagyerekek, jasszok,

silány viccek nyelvéből és napilapok szójátékaiból kevert idióma, amelyről gyakran azt hittük, hogy az árnyalatait csak az utca közönsége értheti meg; pedig behatolt ez a nyelv az otthonokba is és fiatal leányok ajkáról hangzott felénk durvasága, éneklő ritmusa, hamis hangsúlyozása. Akkor kezdték a boltokban „a hölgynek“ szólítani a magyar uriaszonyokat és kezdtük észrevenni, hogy a kereskedés udvariassága, rábeszélése sem felel meg a mi szokásainknak.

Aztán maga a közönség lett idegenné. A vendégfogadók halljában, a Dunaparton, a kioszkban, ahol régen a pesti elegáns világ, egy-egy híres klikk vagy vidéki társaság találkozóhelye volt, ugyanaz az idegen beszűremlés, majd beáramlás foglalt helyet. Ezek a mozdulatok, ez a járás nem a magyarság fizikai mivoltából fakadt, és a fajmagyarságra mégis ráragadt; ez a modor nem a mi magyar szivességünk, ez a flirt nem a mi magyar kacérkodásunk, ez a mulatási pose nem a mi magyar duhajkodásunk volt, — még hibáiban is idegen színt hozott magával.

És akkor már észrevétlenül idegenné lett a kultúra is. Az ujságok már a pesti nyelven írtak, az írók, még a fajmagyarok is keresték a barokkot, a ficamot, a szótáncoltatást, de nem a mi nyelvünk szelleméből fejlesztették ki még ezt a barokkságot sem. A színházban az idegen közönség előtt idegen idioma és hangsúly hallatszott a színpadról, idegen lelkű színpadi alakok, a magyar asszonytól végtelen távolságban élő hősnők mint magyar társadalmi jellemek játszották le a mi gondolkodásunkra nézve idegen problémáikat.

Külsőleg pedig az új építkezés, mintha csak gúnyolni akarta volna mindazt, amit lel-

künk hagyományosan szépnek, lakhatónak, otthoniasnak érzett! És ebben a külsőleg és lelkileg meghamisított városban egy tapadó, járványos szuggeszció fogott el pár nap alatt olyanokat is, akik nem éltek állandóan itt, de elvitték magukkal a betegség csiráját kifelé. Lélek és gondolat elszakadt mindattól, ami faji, ami hagyományos, anélkül, hogy idegenségében valami karakterisztikus jelleget vett volna fel, mert amorf maradt és változott napról-napra a Pest hiszteriás lelke.

És a politika géniusza megáldotta ezt a lelket, hogy vegye fel külsőleg is maga formáját a plakáturalomban. A falakon ordító papírok ocsmány embernyomorékjai rohantak, vonaglottak, ugráltak, kalapáltak, ficamodtak, merevedtek egy megbomlott rajzművészetten át — emberalakok, amelyek éppen úgy nem tartoztak semmiféle fajhoz, mint a pesti utca, mert hiszen még zsidók sem voltak, mint sokan állították.

A rémület és az undor most már annyira megvakított, hogy elvesztettük a szemünk elől még azt is, ami megmaradt és ami régen a lelkünknek drága szeretete volt. Ha nem is Firenze színes melegsége, nem Páris renaissance gazdagsága, még csak nem is Drezda vagy Bécs barokk előkelősége az, amiért szépnek találtuk, azért megvan a régi forma még, hiába harapott bele a szecesszió óta mindenféle művészi stílpróbálkozás.

Megvan a régi forma, de hol a régi élet, ami betöltötte?

Ott vannak a Belváros előkelően intim utcái, a Dunapart nagyszerű horizontja ivelő hidaival, a hegyek lágyan lendülő vonalai, az esti kivilágítás a Margithidról nézve ragyogó, reszkető visszfényével a fekete tükörben, a köd irizáló hulláma a Duna felett, a budai ut-